

ka, Istené az áldás) után ennek a könyvnek a sorai is a magyar jelen égető feladataira mutatnak rá a szép nyelvű, helyesen felépített, de nem kirívó célzatú mesével. De sokan megjárták s mindenkinek meg kell járni azt az utat, amelyet a „Zsellérek“ tettek meg a faluból elindulva a városi iskolán és fővárosi egyetemen át a társadalmunkban való hasznos elhelyezkedésig. Milyen símán egyenlítődik ki az ellentét Tisztartó Laci és a paraszti származású Zsellér Péter között a gimnázium demokráciájában! Az egyetemen eleinte Péter urhatnámsága szégyenli az alacsony származását. Később azonban egyikük sem lesz ügyvéd. A kisebb tehetségű Laci benősül egy derék kereskedőcsaládba s maga is pult mögé áll, a vállalkozóbb szellemű Péter pedig önálló üzletet nyit falujában. Nagy nehézségeket okoz a két főszereplőnek a felfelé ívelő pályáról való visszakanyarodás, mert az ilyesmi nem divatos és ellenkezik a beteg korszellemmel.

Az árral szemben úszó fiatalok diadala megragadja az olvasó lelkét. Növeli az új életfelfogást hirdető célzat hatását az eseményeknek multban való vetítése. A „Zsellérek“ egyéni küzdelme ugyanis a világháború és a kommunizmus sötét hátterébe van ágyazva, megállapodásuk, révbejutásuk pedig egybeesik a két nagy nemzeti szerencsétlenség után következő magyar erőgyűjtés megindulásával. A korfestő részletek néhány tömör, kerek egészet alkotó fejezete kiválóan illeszthető bele a közelemlatt ismertető alsóosztályos magyar és történelem órák anyagába.

Jóleső érzéssel forgathatja ezt a regényt a tanárság is, mert a szerző ismeri és többször hangsúlyozza a nevelői munka nagy hatását. Nemcsak nevetséges figurának lehet rajzolni a tanárt, mint ahogy operettbe való a mozivásznon nemrég látott Isten vele, tanár ur! főszereplője is. A regény Koltóya nem ozsonnáztatással szerez népszerűséget. Azért szeretik, mert ismeri növendékeit és törődik velük. Koltóy tanár ur igazságosan ítél a gyerekek hajbakapása után (19. lap), jó könyvet ad nekik [23. l.], észreveszi a rossz tanuló jó feleletét [26. l.], figyeli a tanulókat tízpercben is [27. l.], megérti a gyerekes elszólást [28. l.] és nem kíván karácsonyi lapot [73. l.]. Ezért érettségi banketton sem tudták otthagyni s a nagy szabadság nem vitte őket első éjszaka a fertő legmélyére [195. l.] Ennek a tanárnak szavai évek múlva is ott zsongnak a diák fülében [107. l.].

Szívesen látnám ezt a könyvet pályaválasztás előtt álló, felsőosztályos növendékeink kezében.

Bartos-Imre dr.

Hillaire Beloe; XIV. Lajos. (Singer és Wolfner kiadás. Budapest, 1939. 410 old.)

A történefilozófiának és a művelődéstörténetnek ma is vitatott kérdése, hogy milyen viszonyban van a nemzeti kultúra az abszolutisztikus, egyeduralmi államformával; bár Periklestől kezdve Augustuson, Justinianuson, Nagy-Károlyon, II. Fülöpön, Nagy Péteren át a tények azt mutatják, hogy a nemzeti művelődés és népi intézmények virágkora szoros kapcsolatban áll a nagy egyeduralmódók személyével. Ennek a tételnek igazolása Beloe könyve XIV. Lajosról, a diktátorkirályról. A szerző elsődleges törekvése bemutatni XIV. Lajos korának kimagasló szerepét a szellemi kibontakozás terén. A korszak jelentőségét azonban nem a törvényhozás, hadjáratok, állami intézkedések tényein méri le, hanem az irodalom és a művészet fejlettségén. Az előbbieket ugyanis módosíthatja, elhomályosíthatja az idő, ellenben azok a szellemi alkotások, amelyek a kor lelkét örökítik meg és az örök emberi vágyat: az igazság és szépség megfogalmazását öntik maradandó formába, ezek az alkotások túlélik korukat, és kihatásaikat későbbi idők is magukon viselik.

A szellem fénykorát az irodalom klasszikus tehetségei: Corneille, Molière, Racine, Bossnet képviselik, sőt fémjelzik. Műveik, gondolataik a külső művészi formájukkal és tartalmi mélységeikkel egy eredeti és teremtő erőtlő duzzadó irodalmi élet ütemét igazolják. A szépművészet, elsősorban a festészet és építészet a rokokó divat izléses hordozója és színpompás ábrázolója lett. Beloe leírásából megsejtjük a versaillesi palota káprázatos szépségét és fejedelmi bőkezűségétől csillogó ragyogását.

X V. Lajos uralmának állampolitikai és imperialista törekvéseit is sok oldalról igyekszik megközelíteni a szerző. Uralkodását Richelieu és Mazarin korszaka készíti elő, sőt Mazarin személyesen vezette be a kormányzás művészetébe. Trónralépését a Fronde felkelése előzte meg, amely tényben a későbbi nagy francia forradalom kettős gyűjtőanyaga fed zhető fel: elkeseredés a westphaleni béke nyomán támadt gazdasági helyzet miatt, továbbá a nemzeti büszkeség sérelme az idegen kormányzat miatt. Az anyakirályné ugyanis spanyol Anna volt, mindenható minisztere, Mazarin pedig olasz.

A napkirály életét Beloe két szempont köré csoportosítja: külpolitikája és a királyi udvar. Leírásait bőven átszővi művelődéstörténeti kitérésekkel. Részletes kor- és külpolitikai helyzetrajzokban tárja fel a Fronde szerepét, a parlament eredetét, a Bourbon és Valois család történetét, trónrakerülésük körülményeit, a Habsburg- és Bourbon-ház viszonyát, a spanyol nép politikai és kulturális vezetőszerpét. A janzenizmus szigorú sőt rigorózus életnézetét párhuzamba állítja Lajos gallikán vallási törekvéseivel és a nemzeti egyház tervével. Ennek a kezdeményezésnek Rómával való szembekerülését, azonban nem egyetemes dogmatikus alapokon, hanem inkább személyi kérdésekből okolja meg. Magyarázata ebből kifolyólag sem liturgiai, sem teológiai, sőt még történeti szempontból sem teljes. Kétségtelen azonban, hogy ezek a kitérései hasznos alapot vetnek a további kutatás számára.

Közben van ideje a szerzőnek a lélektani jellemzésekre és a diplomácia kusza szálainak felfejtésére is. Bemutatja a franciák alaptulajdonságát, a szorgalommal párosult lelkiismeretességet, a királynak, továbbá munkatársainak tevékenységében: Colbert a pénzügyek halhatatlan nevű zsenije, Louvois a tehetséges hadügyminiszter, Lionne a külügyeket irányította nagy diplomáciai rutinnal. Vauban a határerődítmények megszervezője. Csillagalaprajzú erőrendszerében az övek egymást fedezték és támogatták. Támadóvonalak, árkok és fedezékek hálózata a mai Maginot vonal öseként tekinthető. A kiváló tulajdonságokkal rendelkező királyt, a zseniális államféfit azonban nem tudja a szerző a maga teremtő aktivitásában közelhozni az olvasóhoz. Csak elvont elismeréseket, légtüres jelzőket kapunk róla. Nem Lajos cselekszik, hanem a nagyszerű érzékkel összeválogatott munkatársak, tanácsadók, szakminiszterek gépezete végzi a tervszerű előrelátással és szakszerű felkészültséggel munkáját. Így tehát Lajos diktátor-egyéniiségét, aki Machiavelli monarchiájának individualizmusára alapozza hivatástudatát és fetterős abszolutizmusát, csak halvány vonásokban véljük az események mögött felfedezni.

Beloe a több dimenziójú francia műveltséget és a kor belső lelki alkatát az összes történeti és kulturális tényező bemutatásával akarja ábrázolni. Ennek fudható be, hogy oknyomozása és az eszméaramlatok felmérése sokszor elvi elmélyítés nélkül felszínen mozog. Bár — főleg a nantesi ediktum visszavonási okának elemzésekor — szempontjainak számszerű gazdagságával a pragmatikus történetiszemlélet követelményeit kívánta szolgálai.

Az udvari élet fényűzésének, intrikáinak és a király befolyásos asszonyainak

szerepét iparkodik Beloe a történetíró mérsékletével a legendák és pletykák ködéből a hiteles adatok reális fényébe beállítani. Bár sokszor megkísérli Montespan asszony hatását és sugalmazását beemagyarázni a király olyan tetteibe és elhatározásaiba, ahol azt Lajos céltudatos egyénisége valószínűtlenné teszi.

A mű értéke nem annyira adatainak újszerűségében van, mint inkább a mozgató tényezők felkutatásában. Vizsgálódási és értékelő eljárását a tárgyilagosságra való törekvés és az elfogulatlanság tisztánlátó nyugalma jellemzi. Márpedig a szerzőnek ezt a képességét erősen próbára tette a kényes problémák egész sora: a nantesi ediktum, a francia-angol viszály, a pfalzi betörés vandalizmusa és Marlborough győzedelmes hadjáratának tárgyalása. Ezek a történetírói tulajdonságok emelik Belloc könyvét az eszmei megalapozottságú életrajz-regények színvonalára.

Visy József

1.) Schwartz Elemér: **A német köznyelvi ejtés iskoláinkban.** Budapest 1938. 80. 83 o. Ára 4 p.

2.) Schwartz Elemér: **Az új német helyesejtés a magyar tanárság kritikájának tükrében.** Budapest, 1938. 80. 60 oldal, egy táblázattal.

3.) Dr. Happ József: **Az egységes német kiejtés magyar szempontból.** Budapest 1938. 58 o. Ára 2 p. 50 fillér.

Petrich Béla *A modern nyelvek tanítása* c. szinte módszertani kánonként elfogadott művében a német nyelv kiejtéséről azt állítja, hogy „könnyen megtanulható és az ú. n. olvasási szabályok elég egyszerűek“ (85. o.) Így véltük ezt mi is, a német nyelv tanárai. Bár a francia nyelv tanításában szigorúan és *tudatosan* ragaszkodtunk a francia nyelv *irodalmi* ejtéséhez, a német nyelv oktatásában helyi kiejtési sajátosságoknak adtunk teret. Ennek oka nem a tanároknak rejlett, őket sem figyelmeztették az egyetemen, hogy ne ejtsék a hazai v. délnémet nyelvjárások kiejtése szerint a német irodalmi nyelvet. Különbösen is a magyar tanárok nem taníthatták azt, ami nem is létezett. Az egységes német kiejtésről folytatott tanácskozások története ugyan 1898-ig nyulik vissza, mégis csak 1931-ben mondhatta Erich Drach a német irodalmi kiejtésről: „a szélesebb néprétegek is megismerték és lassanként ahhoz igazodtak“. Csak igazodtak, de tökéletesen nem vették át, s így a németiség kiejtése még ma sem egységes. *Azonban a külföldinek nem szabad német beszédjében német nyelvjárási sajátosságokat mutatnia*, ezért helyesnek tartom a Happ-említett elvet: *ragaszkodjunk teljes egészében az egységes német kiejtés szabályaihoz*, vegyük útmutatóul Siebs *Deutsche Bühnenaussprache* c. művét és Roedemayer: *Deutsche Sprechbildung und Aussprache* c. munkáját. Schwartz Elemér azt kívánja, hogy a hazai németiség, szlávtság, valamint a magyarság kiejtésének figyelembevételével szerkesszünk oly egységes magyarországi német kiejtési tervezetet, amelyben az egységes német ejtést a hazai viszonyok szerint módosítjuk. Szerintem erre semmi szükség sincs: a 10 milliós magyarság nem lehet tekintettel a félmilliós hazai németiség helyi kiejtésére. Ha ezt megtenné, akkor szem elől tévesztené a célt. Nekünk mindenben a birodalmi németiség ejtéséhez kell alkalmazkodnunk. A magyar emberek beszélőszerveinek sajátos beidegzettségé eltérést fog okozni minden bizonnyal. Ez így van minden nemzet fiánál; mikor idegent németül beszélni hallok, meg tudom mondani: magyar, francia, angol, svéd, szláv v. finn. Nem vethetjük el teljességgel sajátos nemzeti kiejtési alapunkat! Schwartz alapelvét tehát el nem fogadhatjuk. Happ szerint az osztrák-bajor mintaejtésnek kell engedményeket tennünk (Luick: *Deutsche Lautlehre* 117 &.). Happ igen kismértékű engedmé-